

Kapitan Fantastični Captain Fantastic 13+

pedagoško gradivo

avtorica Saša Hajzler

kazalo

uvodna beseda.....	3
o filmu.....	3
filmografski podatki.....	3
o avtorju	4
vsebina	6
zanimivosti o filmu	8

kritike	9
pred ogledom	10
izhodišča za pogovor po filmu	11
tabu teme.....	11
spopadanje s konflikti	11
smrt mame	12
očetovstvo (Ben Cash).....	12
generacijske in ideološke razlike (dedek Jack).....	14
uporništvu (mlajši sin – Rellian Cash).....	14
komunikacija (najmlajša hčerka – Zaja Cash).....	14
narava.....	15
odnos do sodobne družbe in potrošništva	15
socializacija.....	16
o filmu in njegovih izraznih sredstvih	17
napotilo na knjige in filme	18

Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

Kolofon | **Kapitan Fantastični** • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorica: Saša Hajzler • Uredila: Barbara Kelbl • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo: Cinemania group, arhiv Kinodvora • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2016

uvodna beseda

V pedagoškem gradivu podrobneje predstavljamo film **Kapitan Fantastični**, ki je v času rednega predvajanja v kinu pritegnil k ogledu tudi mnoge mlade gledalce. Avtorica gradiva Saša Hajzler, sodelavka zavoda Bunker pri kulturno-vzgojnih projektih in sodelavka Radia Študent, je takrat vodila več pogovorov z mladimi gledalci, zato smo jo prosili, da nekaj pomembnejših tem, ki so se v razpravah odprle, zapiše tudi za pedagoško gradivo.

Kot spremno besedo k temu je zapisala: »V svetu filma se pogosto prepletata domišljjski in realni svet. Pri filmih, ki so na križišču med realnostjo in utopično domišljijo, smo gledalci najbolj navdušeni nad temami, ki nam dajejo misliti, nekonvencionalnimi pristopi in očarljivo vizualno estetiko. Film **Kapitan Fantastični** je eden takih primerov.« Njegovo angažiranost pa potrjuje tudi citat iz filma:

»Če predvidevaš, da ni nikakršnega upanja, s tem zagotoviš, da upanja tudi ne bo. Če pa predvidevaš, da obstaja instinkt za svobodo, da obstajajo možnosti za spremembo stvari itd., je vedno mogoče prispevati k oblikovanju boljšega sveta. Izbira je tvoja.«

- Noam Chomsky

o filmu

filmografski podatki

naslov Kapitan Fantastični / **izvirni naslov** Captain Fantastic

država in leto produkcije ZDA, 2016

tehnični podatki DCP, 1:1.85, barvni, 120 minut

jezik v angleščini s slovenskimi podnapisi

režija Matt Ross

scenarij Matt Ross

fotografija Stephane Fontaine

montaža Joseph Krings

glasba Alex Somers

produkcija Lynette Howell Taylor, Jamie Patricof, Shivani Rawat, Monica Levinson

igrajo Viggo Mortensen, George MacKay, Frank Langella, Kathryn Hahn, Samantha Isler, Annalise Basso, Nicholas Hamilton, Shree Crooks, Charlie Shotwell

distribucija v Sloveniji Cinemania group

festivali, nagrade Svetovna premiera na festivalu Sundance. Nagrada za najboljšo režijo v sklopu Posebni pogled – Cannes. Najboljši film – Seattle. Nagrada občinstva – Karlovi Vari. Melbourne. Sydney. Moskva. München.

o avtorju

Matt Ross (1970, Greenwich, Connecticut) je študiral igro na sloviti umetniški akademiji Juilliard in nato za kratek čas še režijo na univerzi v New Yorku. Kot igralec je med drugim nastopil v filmih **Letalec** (The Aviator, 2004) Martina Scorseseja, **Lahko noč in srečno** (Good Night, and Good Luck, 2005) Georgea Clooneyja in **Ameriški psiho** (American Psycho, 2000) režiserke Mary Harron. Mladi gledalci ga bodo prepoznali tudi po vlogi Gavina Belsona v seriji **Silicon Valley** (2014–2016).

Po kopici kratkih filmov je leta 2012 napisal in režiral svoj celovečerni prvenec **28 Hotel Rooms**, ki je doživel premiero na festivalu Sundance. Drugi celovečerec, **Kapitan Fantastični**, ki je bil po premieri na Sundanceu prikazan na vrsti mednarodnih filmskih festivalov, mu je v sklopu Posebni pogled v Cannesu prinesel nagrado za najboljšo režijo in ga uvrstil na seznam '10 Directors to Watch' revije *Variety*.

iz prve roke

»Fascinira me problematika starševstva in starševske vzgoje. Ben se je odrekel zunanjemu svetu in osebnim ambicijam, da bi svoje življenje posvetil cilju postati kar najboljši oče. Toda vprašanje je, ali je postal najboljši oče na svetu ali pa morda najslabši. Je njegovo početje noro ali naravnost fantastično?«

»Moja mati je bila pristašinja alternativnih oblik bivanja. Ko sem bil otrok, se temu ni reklo življenje 'onkraj udobij civilizacije', toda živeli smo v komunah v severni Kaliforniji in Oregonu, sredi ničesar, brez televizije in druge sodobne tehnologije. Še posebej težko mi je bilo v adolescenci. Ko so me začela privlačiti dekleta, sem bil ločen od svojih vrstnikov. Moji prijatelji so živeli daleč stran. V takšni situaciji se v filmu nahaja Bo, najstarejši sin, medtem ko je za mlajše otroke tovrstno življenje še vedno pustolovščina.«

»Sprušujem se, ali je pametno dovoliti otrokom, da so ves čas priklopljeni na elektronske naprave. Toda enako bi se lahko vprašali, ali je odgovorno pustiti otroku, da igra ragbi. Sam

sem ga v otroštvu ves čas igral, čeprav številni dokazi pričajo, kako nevaren šport je to. Da bi tvegali, vam ni treba živeti v gozdu ali plezati z otroki po skalah, kot to počne Ben. /.../ Želim si, da bi bil dovolj pogumen in nesebičen, da bi se za otroke odrekel svojim ustvarjalnim ciljem in karieri. Za Bena postane vse, kar je počel prej, drugotnega pomena v primerjavi z vzgojo otrok. Toda odrekanje ima svojo ceno – in to je v resnici srž mojega filma.«

- Matt Ross, režiser in scenarist

»Ni mi bilo treba na dolgo in široko raziskovati sožitja z naravo in življenja v divjini. Nekoč sem živel v severnem Idahu, v okolju, ne dosti drugačnem od tistega, kjer uvodoma spoznamo družino Cash. Ko sem se pripravljaj na vlogo, sem se za nekaj časa vrnil tja. In nazadnje sem se iz Idaha odpravil v Washington s tovornjakom, polnim najrazličnejše šare, ki se mi je zdela prikladna. Moj prihod je bil videti kot prizor iz filma Vaški milijonarji (The Beverly Hillbillies). Pred začetkom snemanja sem nekaj časa bival na lokaciji. Veliko knjig, ki jih vidite na avtobusu in v našem domu, sem prinesel s seboj. Moji so tudi kanu in nekaj koles, kuhinjskih pripomočkov, nožev in oblek. Prinesel sem kup sadik za vrtiček ob tipiju. Rad prispevam lastne reči, če so primerne za film.«

- Viggo Mortensen, igralec

vsebina

Film sodi v žanr osebne in družinske drame z elementi komedije. **Kapitan Fantastični** je oče Ben Cash (Viggo Mortensen), ki v neokrnjeni divjini ameriškega pacifiškega severozahoda, onkraj civilizacije, z ženo Leslie Cash v svobodomiselnem duhu vzgaja svojih šest otrok; to so Bodevan, Kielyr, Vespyr, Rellian, Zaja in Nai. Živijo v koči, muzicirajo, učijo se borilnih veščin, šivanja, plezanja, berejo klasike svetovne literature, upoštevajo načela permakulture, učijo se o principih kvantne fizike, zgodovine in medicine. Ben prevzema nalogo, ki jo je sodobni svet namenil izobraževalnemu sistemu. Potrošniška in kapitalistična Amerika je za njih stroj, kjer imajo korporacije več pravic kot ljudje. Družina se v teoriji in praksi upira sistemu kapitalizma, konformizma in potrošništva ter živi svobodno, idilično življenje v naravi. Takšno življenje jim omogoča, da znajo sami poskrbeti zase in za svoje potrebe. Vedo tudi, kako ravnati z manjšimi udarci, z odrgrinami, urezninami in zlomi. Zanimivo (in pomembno) je tudi, da otroci niso vključeni v ameriški šolski sistem, ampak se šolajo doma in v skladu z ideali staršev – ideali, ki so osnovani na kritičnem pristopu, kritičnem mišljenju.

Mama, Leslie Cash, je odvetnica, ki je službo zapustila, da bi skupaj z možem lahko po svoji vesti vzgajala otroke. Na začetku filma je odsotna, izvemo pa, da je hospitalizirana, saj ima bipolarno motnjo in se bori s hujšo obliko depresije. Otroci in oče Ben Cash upajo na izboljšanje in čakajo na njeno vrnitev, ko pa jih doseže vest, da so mamino izgubili (samomor), se odločijo, da začasno zapustijo svoj paradiz in se podajo na petdnevno pot – v civilizacijo.

Na poti do mesta, kjer je načrtovan pogreb mame, se ustavijo pri sorodnikih (Benova sestra Harper, njen mož in otroci) ter se tako srečajo z družino, kakršna je v zahodnem svetu običajna. Na površje priplavajo nasprotja med njimi. Četudi se otroci kljub razlikam in težavam nekako razumejo, pride pri starših do konflikta glede Benovih pristopov k vzgoji: Harper nasprotuje njegovim strogim telesnim treningom in odločitvi, da otroci ne hodijo v šolo. Ben pa ji vrača z argumentom, da so njegovi otroci veliko bolj izobraženi kot njeni: na Benovo prošnjo mala Zaja zrecitira ameriško Listino pravic, še več, pokaže, da jo tudi razume!

Burno je tudi srečanje družine Cash z dedkom. Ta je dobro situiran in veren kristjan, Benovim zahtevam pa nasprotuje, saj ga v intenzivni čustvenosti posredno krivi za smrt svoje hčerke. Tudi dedku Jacku ni všeč Benov način vzgoje vnukov, pogreb hčerke pa vodi po pravilih krščanske tradicije, ki ji pripada sam, in ne budistične filozofije, kar si je želela Leslie.

Ben in otroci verjamejo, da je zadnje želje treba spoštovati, ta naloga pa ni lahka, saj se na poti do uresnitve mamine želje v stiku z urbanim in sodobnim pojavi cela vrsta zapletov in

konfliktnih položajev. Družina Cash se vedno znova znajde pred preizkušnjo. Nekateri vidiki njihove življenjske filozofije se med potovanjem postavijo pod vprašaj, saj postane hitro jasno, da otrokom primanjkuje socializacije z ljudmi zunaj ozkega družinskega kroga, zlasti druženja z vrstniki. Tak primer je recimo, ko najstarejši sin, Bodevan, na postanku v kampu sreča dekle, ki mu je všeč, vendar pa je ob njej grozno neroden. Čeprav govori pet jezikov, razmišlja revolucionarno in ima ogromno znanja, kar je vstopna točka do najboljših univerz v Ameriki, njegovo znanje prihaja iz knjig in ne iz realnih izkušenj, kar priznava tudi sam. Drugi sin, Rellian, podvomi v Benov način vzgoje, na obisku pri bratrancih pa se izkaže, da bi raje igral video igre z vrstniki in poskusil živeti bolj udobno življenje. Očetu tudi večkrat nasprotuje, saj meni, da se moti.

Kritično razmišljanje, ki ga Ben zagovarja in h kateremu spodbuja otroke, ob koncu filma privede do vprašanja o upravičenosti osnovnih predpostavk njihovega dosedanjega življenja. Se bo družina Cash zaradi novih okoliščin lahko spremenila dovolj, da ostanejo skupaj? Nesrečni dogodek, v katerem se ena od hčerk poškoduje (na srečo brez trajnih posledic), od vseh članov družine zahteva, da si odgovorijo na vprašanje, ali in do kolikšne mere je njihov alternativni način življenja mogoč, hkrati pa tudi, koliko so k temu pripravljeni prispevati sami.

zanimivosti o filmu

Igralci so se pred začetkom snemanja naučili početi vse, kar počnejo v filmu; to zajema tudi igranje inštrumentov (vsak od otrok v filmu si je lahko izbral svoj inštrument), športno plezanje, orientiranje po zvezdah, osnove borilnih veščin, vrtnarjenje.

Glasbo za film je pripravila islandska post-rock skupina Sigur Ros, znana po atmosferskem, eteričnem zvoku, ki ga najpogosteje spremljajo besedila v izmišljenem jeziku. Tudi igralci v filmu imajo unikatna, izmišljena imena.

Rellian je fant, ki se v filmu zoperstavlja očetu. Na začetku vidimo, da bere knjigo *Bratje Karamazovi*, katere glavna tematika je vezana ravno na koncepte, ki jih film **Kapitan Fantastični** na svoj način obravnava: družina (konkretnije odnos oče–sin), svobodna volja, krivda. Vsaka knjiga v filmu je povezana z značajem lika, ki jo bere.

Igralka Samantha Isler, ki v filmu igra eno od Benovih hčerk – Kielyro, poje tudi v resničnem življenju.

kritike

»Viggo Mortensen v vlogi, za katero je bil rojen. Ne v vlogi superjunaka, pač pa superočeta, ki je odločen svoje otroke vzgajati po svoje /.../, enega najbolj progresivnih filmskih patriarhov vseh časov, preživele polovice kontrakturnega para, ki je sklenil zavreči kapitalizem (ne menijo se za božič, praznujejo pa 'dan Noama Chomskega'), zapustiti življenje v velemestu in vzgajati družino zunaj civilizacije. Toda ko mati naredi samomor, se pravljica obrne na glavo. In prav tu se resnično začne Rossova čustveno pretresljiva družinska drama, ki preudarno tehta prednosti in slabosti divje nekonvencionalne strategije vzgoje, medtem ko se žalujoči oče in šest otrok spopadajo z idejo ponovne vključitve v omikano družbo. /.../ Ker zaupa v integriteto svoje filmske situacije, se Ross ne ustraši neizbežne sentimentalnosti, kar se zgodi mnogim režiserjem, in je tudi ne skuša spodkopati z ironijo ali sarkazmom, kar je postala obžalovanja vredna tendenca neodvisnega filma. Namesto tega vseskozi spoštuje čustva svojih likov in gledalcev, in čeprav tvega zasmehovanje cinikov, bo zagotovo naletel na posluš tistih, ki si želijo, da bi jih prevzela in ganila tako globoka človeška izkušnja. Ker je film ob vsem tem tudi sijajno videti in slišati – Rossovo izjemen dosežek je bil angažma Audiardovega direktorja fotografije Stephana Fontaina (Prerok, Rja in kost) –, gre za doživetje, ki je tako blesteče in bogato kot malodane vsak široki kader tega filma.«

- Peter Debruge, *Variety*

»Uporabiti v naslovu filma pridevnik, kot je 'fantastičen', je vselej tvegano. Če film ne izpolni obljub, se zajedljivi naslovi kritik pišejo kar sami od sebe. Toda na smolo urednikov križem sveta **Kapitan Fantastični** ni v nevarnosti. Film ni le sijajen, pač pa tudi srčen, humoren, vizualno čudovit in ravno prav žalosten. Na Sundanceu, kjer je ta teden doživel premiero, je bilo smrkanje slišati z vseh koncev dvorane.«

- Brian Moylan, *The Guardian*

»Rossov drugi celovečerec je očarljivo učinkovit kot ljubljenelec občinstva in hkrati kot provokacija. Kritizira tako sanje otrok cvetja kot kapitalistično potrošniško družbo in s pomočjo skrajnih primerov obeh jasno izrazi svoje sporočilo /.../. Hipijevske sanje se soočijo s sodobno ameriško stvarnostjo, toda film premore dovolj globine, da prepozna zmote in pomanjkljivosti obeh življenjskih slogov.«

- Jasmin Valjas, *The Upcoming*

pred ogledom

Učenci bodo film lažje spremljali, če jih pripravimo na ogled. Zato skupaj razmislimo o nekaterih vprašanjih.

Kakšne tipe družin poznamo? Kaj že vemo o zgodovini in razvoju družine? Morda poznamo katero od zgodb o otrocih, ki so odraščali v divjini? Pripovedujmo o tem, kar o družinah že vemo.

Kakšna bivališča poznamo? Kaj sploh je civilizacija?

Film **Kapitan Fantastični** gledalce popelje v svet narave: z glavnimi junaki že na samem začetku pristanemo v slikovitem gozdu, kjer družina živi v preprostem bivališču, poimenovanem »tipi«. Vizualna estetika filma se v tem delu naslanja na habitat ameriških staroselcev – ljudstev, ki so uspela doseči visoko razviti civilizacijski standard in za katera velja, da živijo v skladu z naravo, se pa med seboj razlikujejo po jezikih, kulturi in fizionomiji.

Ali si lahko predstavljamo, da bi s svojo družino živeli na drugem koncu sveta? Kako bi to bilo? Kako bi bili radi sprejeti? Kako bi sprejeli nekoga, ki je drugačen, prihaja iz druge kulture, morda ne zna jezika?

Film odpira številne teme, ki so zahtevnejše, a univerzalne. Poleg sprejemanja in spoštovanja drugačnosti govori tudi o alternativnih načinih življenja in smrti (upepelitev), upoštevanju želja drugih ljudi, potrpljenju in enakopravnosti.

izhodišča za pogovor po filmu

tabu teme

Kapitan Fantastični izpostavlja dobre in slabe značilnosti družinskega odnosa, ki v svojem bistvu temelji na odprtem, iskrenem dialogu. Glavni junaki so postavljeni v vlogo, ki je precej nekonvencionalna, saj jih oče spodbuja, da svobodno in brez zadržka sprašujejo in govorijo o smrti, bolezni, čustvih. Na njihova vprašanja se trudi argumentirano in iskreno odgovarjati.

Vam je tak odprt, iskren in enakopraven odnos s sogovornikom všeč? Zakaj?

Po drugi strani je okrutna resnica v filmu tudi spolzek teren: kako bodo Benovi otroci sprejeli in razumeli koncepte bolezni, samomora (bipolarna motnja mame Cash) in smrti ter morebitna vprašanja etike in morale? Kaj je bolje: odkrito in z argumenti podkovo pogovarjanje o bipolarni motnji in načinu mamine smrti ali izogibanje pogovoru in prilagajanje odgovorov glede na naše lastne predstave o tem, koliko nas (če sploh) sogovornik razume? Kaj si mislimo o načinu, kako družina Cash obravnava tabu teme, ki so prisotne v filmu?

Ali si vsi želimo odprte in enakopravne komunikacije, brez zadržkov in predsodkov o našem razumevanju ali morebitnem nerazumevanju zadeve?

Kaj pa »fair-play« v odnosih? Ali so otroci Cash popolnoma iskreni do svojega očeta?

Za lažjo primerjavo je režiser vpeljal še eno družino – družino Benove sestre, ki je svojevrsten kontrast družini Cash. Za razliko od Bena sta se njegova sestra in njen mož odločila za previdnejše podajanje informacij otrokom, saj naj bi jih to zavarovalo pred stresom ter ohranjalo brezskrbnost, ki je tako cenjena značilnost otroštva. V filmu pride med družinama do konflikta, ki nastopi ravno zaradi podajanja iskrenih informacij o občutljivih zadevah, kot so smrt in bolezen Leslie Cash. Torej sta načina komunikacije teh dveh družin precej različna. Vprašanje, ki se postavlja, je: katero ravnanje je boljše – ali lahko sploh rečemo, da je en ali drugi način komunikacije boljši ali slabši?

spopadanje s konflikti

V filmu je izpostavljena tudi tema spopadanja s konflikti. Ti se pojavljajo v medosebnih odnosih družine, pa tudi v samih likih. Eden najostrejših konfliktov se pojavi med očetom in Rellianom. Rellian se s smrtjo mame spopade tako, da zanjo okrivi očeta. Ali je to prav? Kako se oče Ben odzove na čustveno intenzivno reakcijo Relliana?

Zanimiv je tudi spor med očetom in starejšim sinom (Bodevan Cash), ko ta očetu

nepremišljeno nasprotuje prav v trenutku očetove najgloblje užalostenosti zaradi smrti žene in neizvedljivosti ustreznega pokopa. Tu se lahko vprašamo, kako preprečiti tovrstne konflikte – o pomirjenem in premišljenem pristopu ter razumevajočem odnosu do ljudi, ki se znajdejo v čustveno zahtevnih okoliščinah. Malo drugače povedano: zakaj je dobro šteti do deset?

Kot odgovor na zgornje vprašanje režiser domiselno in prepričljivo izpostavi Benov nasvet Rellianu, ko se ta pri plezanju poškoduje: naj počaka, postavi prioritete (se vpraša, kaj mora najprej preveriti, kaj vse pa lahko počaka), preveri vse pomembne dejavnike, razmisli o nadaljnjih korakih in šele potem deluje.

smrt mame

Lik mame v filmu je odsoten, kljub temu so pa njene predsmrtne želje močan dejavnik ter nepretenciozen pogon za razvoj celotne zgodbe. Protagonisti želijo izpolniti njeno zadnjo željo po kremiranju, saj je bila mama budistka; konvencionalna družina (Benova sestra, dedek in babica) pa temu nasprotuje, saj se drži krščanskih načel in tradicije. Kaj si mislimo o tem konfliktu, ki nastaja med dvema prepričanjema? Vprašanje odpira možnosti za seznanitev gledalcev z običaji raznih kultur in religij po svetu (pogreb na morju, upepelitev, dan mrtvih, poroke in poročni običaji v različnih kulturah), hkrati pa izpostavlja doslednost pri dejanjih kot eno temeljnih lastnosti družine Cash: pomembno je upoštevati zadnjo željo človeka, kot jo je ta izpostavil v oporoki. Obljube je treba izpolniti.

očetovstvo (Ben Cash)

Kakšen se nam zdi lik očeta? Na čem temelji njegova avtoriteta? Na kakšen način vzdržuje ravnovesje med svobodo in nadzorom?

Kljub strogosti je oče predan starš, ki ima čas in voljo za iskren in poglobljen pogovor s svojimi potomci. Obravnava jih kot mlade odrasle in ne kot otroke, na vsakem koraku upoštevajoč njihovo inteligenco. Zaradi njegovih nazorov živijo življenje zunaj družbenih konvencij in obsojanja, niso del družbe. Te zastranitve od sistema postanejo tudi razlog za nesporazume in celo konfliktno situacijo, saj otrokom manjkajo socialne izkušnje.

Izpostavljena je tudi vloga staršev v življenju otrok: nezmožnost popolnosti, želja po zaščiti potomstva in pomembnost iskrenega pristopa ter odprtosti v komunikaciji. V toku filma se lik očeta »mehča«. Ko se mu nekateri otroci uprejo, se oče znajde pred hudo preizkušnjo, vendar

na koncu prav on tudi sprejme nekatere spremembe in se prilagodi drugačnemu načinu življenja, bolj usklajenemu s standardi sodobne družbe, to pa naredi iz ljubezni do svojih otrok. Lik očeta odpira vrata mlajšim v svet starejših (staršev): v njihove skrbi, strahove, prepričanja in preizpraševanja. Ali ima Ben dovolj časa za svoje osebne reči, kot so kariera in hobiji, ali se večinoma osredotoča na vzgojo otrok? V sodobni družbi naj bi bili učiteljice in učitelji tisti, ki prevzemajo odgovornost za izobraževanje. V tem primeru bi Ben imel več časa za svoj individualni razvoj – vprašanje pa je, ali si tega sploh želi. Ali je delo z otroki njegov individualni projekt, ki se ga je oprijel po smrti žene – ali ima tu morda kakšno vlogo strah pred osamljenostjo?

Če povlečemo paralelo z ustaljenim pristopom, kot ga zasledimo v zahodni družbi: ali je delitev odgovornosti za vzgojo med starši in učitelji dobra rešitev? Kako se Ben loteva poučevanja svojih otrok? Na kakšen način je njegova metoda podobna navadnemu šolskemu sistemu, kaj je slabše in kaj boljše?

Intenziven je prizor, ki obravnava to tematiko, ko se otroci prvič v življenju srečajo s policistom: ta preveri delovanje avtobusa, s katerim potujejo, pri tem pa postane sumničav, ker otroci niso v šoli. Toda ti se zelo hitro znajdejo in policista preženejo z glasnim petjem krščanskih pesmi. Jasno postane, da znajo svoje znanje aplicirati tudi na nevsakdanje situacije, in to z odmerkom zdravega humorja. Oče je v tem prizoru ponosen, saj reakcija otrok potrjuje učinkovitost njegove metode poučevanja.

Zelo kmalu pa sledi situacija, ki to obrne na glavo: najstarejši sin Bodevan očetu prizna, da je skrivaj delal šolske teste ter univerzam pošiljal prošnje za sprejem. Širina, ki jo je torej pridobil skozi svoje odraščanje in učenje po metodi staršev, mu je neizbežno vsadila tudi željo po naslednjem koraku – Bodevan si želi videti svet, ne samo brati o njem. Pri očetu to najprej naleti na nerazumevanje, a tudi mešane občutke: ponos, užaljenost, ker mu je to prikrival, strah pred odhodom, dvom v konvencionalno poučevanje na univerzah ... Pomemben čustveni preobrat se pri Benu zgodi, ko Bodevan pove, da mu je pri vseh postopkih, povezanih z željo po študiju na univerzi, pomagala tudi mama. Če se je torej Ben odrekel sodobnemu, zahodnjaškemu svetu (in morda osebnim ambicijam), da bi svoje življenje posvetil cilju postati kar najboljši oče, ustvariti svet v skladu z nazori, ki sta jih z ženo načrtala skupaj, Leslie pa jih je dojemala bolj ohlapno – kaj mu preostane? Ben se tako odloči za razumevanje in prilagoditev zahtevam otrok in družbe, vsaj v delu šolanja, kar je razvidno tudi iz končnega prizora filma.

generacijske in ideološke razlike (dedek Jack)

Ali je dedek Jack negativen lik? Dedek se na prvi pogled lahko zdi kot absolutno nasprotje skrbnemu in svobodomiselnemu Benu, vendar pozornejši gledalci opazijo tudi globljo plast lika in ga vstavijo v zgodbo na način, kot je režiser predvideval: kot subjekt, ki pomaga razsvetliti morebitne pomanjkljivosti principov vzgoje, ki jih protagonisti poznajo. Dedek mlajšemu Rellu ponuja tradicionalno varnost, zaščito in udobje v svoji hiši ter opozori Bena na svoje skrbi glede prihodnosti otrok. V primeru dedka, tako kot v sceni soočenja dveh družin, je najbolj očitno, da režiser zgolj odpira nekatera moralno-etična vprašanja in na njih namenoma ne odgovarja neposredno. Tovrsten pristop ohranjanja nepristranske države izzove gledalca, da zavzame aktivno vlogo pri gledanju filma. Dodatno vprašanje: Ali se lahko še kaj naučimo od tistih, ki so pripadniki druge družbene skupine (starejši, mlajši, tujci), in ali se oni lahko učijo od nas? V katerih prizorih filma **Kapitan Fantastični** zasledimo tovrstne interakcije?

Med drugim se lahko tudi vprašamo, ali so otroci in mladi bolj sprejemljivi do drugačnosti od odraslih?

upornišvo (mlajši sin – Rellian Cash)

Zakaj Rellian izstopa? Rell je lik, zaradi katerega se zgodba *de facto* premika naprej: z njegovim pobegom se zgodi »domino efekt«, ki v filmu razvije nadaljnje dogodke in jih pripelje do zaključka. Rell je košček sestavljanke, zaradi katere se ta razstavi in nato znova, v malo spremenjeni obliki, sestavi. Ali lahko mladi sami ugotovijo, zakaj je njegov lik pomemben? Kakšen se jim zdi njegov odnos do očeta? Rellian se zoperstavlja sistemu, ki ga je Ben zgradil za svoje otroke, saj čuti, da ta ni popoln; v družinskem »bendu« je Rellian bobnar – kar nekako zahteva temperament in čut za ritem. V skladu s to vlogo v bendu ga režiser postavlja tudi v filmu: je nosilec čustveno močnejših in konfliktnejših filmskih prizorov. Izpostaviti je treba način, kako se ostali spopadajo z njim, ter kako se Rell spopada s svetom okrog sebe. Kakšno vlogo ima Rellian pri preobrazbi očeta in starejšega brata?

komunikacija (najmlajša hčerka – Zaja Cash)

Lik Zaje je enostaven in komičen vložek, ki ga režiser izkorišča, da lažje sprejemamo tragične elemente zgodbe. Odnos med vsemi otroki je enakopraven (med njimi ni predsodkov, vezanih na spol ali starost), zato malo Zajo zlahka sprejmemo kot izjemno samozavestno in iskreno. Preko njenega lika in lika mlajšega bratca v povezavi z ostalimi starejšimi člani družine največ

izvemo o odnosu, ki ga imajo otroci do resnice in iskrenosti v komunikaciji. Kako je otrokom všeč Zaja? Katerega od likov, s katerimi se v filmu srečujemo, bi imeli za prijatelja in zakaj?

narava

Kaj je tako posebnega v odnosu družine Cash do narave? Ali se zavedamo, kako so ljudje v preteklosti pridelovali hrano in kako to počnemo zdaj? Ali kje po svetu ljudje še lovijo svojo hrano tako kot naši glavni junaki? V družini Cash si sami šivajo obleke ter reciklirajo oblačila. Ali kdo pri nas v družini zna šivati? Kaj vse lahko recikliramo? Kaj pomeni stavek v filmu: *»Kupujemo zgolj tisto, kar nujno potrebujemo«*? Kakšen odnos ima družina Cash do narave v primerjavi z ljudmi, ki živijo v urbanemu okolju? V kakšni hiši živita dedek in babica in kaj lahko pomeni tovrstna razkošna »raba« prostora za okolico?

odnos do sodobne družbe in potrošništva

Film izpostavlja tudi vprašanje družbenih, političnih in ideoloških sprememb ter njihovo odvisnost od posameznikov. Zakaj se je družina Cash odpovedala civilizaciji – življenju v urbanem okolju? Kakšen odnos imajo do konceptov svobodne volje, do človekovih pravic in do napredka? Vsak član družine ima, lahko rečemo, močno izoblikovan značaj, med seboj se spoštujejo in so ne glede na starostne razlike enaki; se spodbujajo, preizprašujejo svoja dejanja, se učijo drug od drugega. Učijo se, kako voditi dialog brez obsojanja, podati argumente, kritično razmišljati in ne sprejemati vnaprej podanih odločitev drugih brez postavljanja stvari v kontekst in podobno. Odprto kritizirajo tudi koncepte potrošništva (ekscenčna debelost, pasivnost, nakupovanje in kopičenje nepotrebnih stvari) in kapitalističnega neoliberalizma (izkoriščanje delovne sile, vprašanje pravic delavcev, nekonstruktivna raba prostora), ne sprejemajo nesmiselnih, generičnih sistemskih rešitev, ki spregledajo t. i. »malega človeka«. Berejo svetovno literaturo, klasike, kultne stripe in Noama Chomskega, poudarjajo konstantno učenje in preizpraševanje informacij ter so odprti tudi za dvom v svoje nazore. A tudi tu ne gre vedno gladko: ko npr. Rellian izjavi, da bi raje praznoval božič kot rojstni dan Chomskega, mu drugi člani družine nasprotujejo in ga pozovejo, da argumentira svoje mnenje. In tu se pokaže, da so morda celotno vzdušje, previsoko zastavljena merila argumentacije, prevladujoč občutek krivde zaradi odstopanja tudi za Relliana vendarle prevelik pritisk, saj se povleče nazaj in odreče debati. Ravno to ravnovesje notranjih in zunanjih konfliktov je znano tudi gledalcu – na primer: na eni strani ujetost v »sistem«, na drugi strani pa vpliv t. i. sistema na razvoj in

napredek v obliki nenehne refleksije in samorefleksije. Izražanje te kritičnosti je nekaj, kar se v sodobni družbi pogosto zanemarja, spregleda, saj se to zdi prevelik zalogaj, Sizifovo delo, ki je, za povrh, tako daleč zunaj naše cone udobja. Cashevi s svojimi peripetijami v filmu tako nudijo drugačen pogled na te dileme. Odgovorov na vsa vprašanja seveda nimajo, tako kot jih nima režiser, niti jih nimamo mi sami. A včasih je za začetek dovolj, da vsaj poskusimo pogledati na nekatera dejstva, ki so nam samoumevna, skozi novo prizmo in drugačno perspektivo. Kako se je torej možno priučiti in »natrenirati« kritično razmišljanje na individualni, družinski in potencialno širši ravni?

socializacija

Življenje družine Cash se zdi v popolnem nasprotju s prevladujočim družbenim vzdušjem odtujenosti in kroničnega pomanjkanja dialoga. Film to odlično predstavi v delu večerje obeh družin, kar postane eden ključnih prizorov, saj ustvari razmere za dokončno razrešitev dilem, ki se v filmu odpirajo.

Na svoji poti se Cashevi ustavijo pri Benovi sestri Harper, kamor pridejo na večerjo in prenočitev. Justin in Jackson (otroka Benove sestre) sta med večerjo udobno osredotočena na zaslone svojih pametnih telefonov, mirno preslišita nekatere zahteve svojih staršev in se ne obnašata v skladu z njihovimi pričakovanji. Najmlajši iz družine Cash pa presenečajo s komentarji o tehnikah lovljenja divjadi, medtem ko so jim pojmi pop kulture povsem neznan. S tem izzovejo začudenje pri vrstnikih: stik je torej že v osnovi izjemno neroden, komunikacija pa ne poteka najbolj gladko. Po koncu večerje Justin in Jackson gostom pokažeta video igre, Cashevi pa so vidno zgroženi nad tovrstnim virtualnim nasiljem, ki služi zabavi. Ali se otroci hitreje privadijo in prilagodijo drugačnosti?

Če temu dodamo še prizor, ko Bodevan sreča mlajše dekle in ji po prvem poljubu predlaga poroko, se nam postavi vprašanje, v kolikšni meri sploh lahko obstajamo zunaj družbe? Človek je pojem, ki združuje javno, zasebno in intimno ter naj bi imel temu primerno življenje.

Izjemno pomembno je razmisliti o kontekstu, v katerem zasledimo neprilagojenost družbi: nevednost, povezana s terminologijo pop kulture, ima manjše posledice in je enostavno rešljiv problem, zato je ne moremo enačiti z nezmožnostjo tolmačenja socialnih situacij, ki lahko povzročijo trajnejše posledice za posameznika (primer Bodevana).

o filmu in njegovih izraznih sredstvih

V filmu so izrazna sredstva uporabljena v svojih osnovnih, klasičnih formah, ki podpirajo zgodbo. Ves film izkorišča svetlejša barvna tona, kar deluje izjemno konstruktivno, saj predstavlja kontrast dramatičnosti zgodbe. Smrti mame tako ne doživimo, kot bi pričakovali – na temnejšem delu barvne palete s temačnim podtonom in temu ustrezno melanholično glasbo. Nesreča v filmu ni predstavljena na način, ki nas užalosti ali prizadene, ampak je zgodba pravo nasprotje: s svetlimi barvnimi toni, pisano kostumografijo, vizualno širokimi kadri (ptičja perspektiva prekrasne narave), časovno krajšimi kadri in humornim dialogom, kar povzroči, da je film prijetnejši za gledanje. Predvsem je zanimiva dinamična glasba – raznolikost glasbenih žanrov ustrezno ponazori bistvo družine Cash v delu njihove odprtosti in razgledanosti.

Kadri, ki so fokusirani na obraz likov, ponazorijo njihova čustva in notranje konflikte – primer je Ben, ko v eni od sekvenc ostane brez otrok (začasno ostanejo pri dedku in babici). Kamera izpostavi odlično igro Mortensena in hkrati omogoči gledalcem čas za refleksijo in sočustvovanje. Ker se večina filma tudi oblikovno (s kamero, kadri) osredotoča na Benovo zgodbo, se lahko vprašamo, kakšna bi bila ista zgodba, če bi bolj izpostavila dedkovo plat, ali če bi bil film posnet iz perspektive družine Benove sestre. Zanimiva je tudi dinamika filma: pri družini Cash se negativni in pozitivni občutki in situacije pogosto izmenjujejo – kot v realnem življenju.

V filmu velja pravilo: ena slika – tisoč besed. Tak primer je recimo, ko nam kamera prikaže manjši fizični transformaciji očeta in najstarejšega sina, potem ko se obema zgodi prelomna življenjska sprememba. Avtor filma tovrstne transformacije kompozicijsko natančno določi. S podobnimi vizualnimi triki gledalcem subtilno sporoča še marsikateri podatek (šivalni stroj, analogne barvne fotografije, avtobus in podobni predmeti že v prvih minutah postavijo zgodbo v sedanji čas). Zgornje lahko primerjamo s klasičnim gledališčem, kjer, za kontrast, večino informacij pridobimo skozi besedilo.

napotilo na knjige in filme

knjige iz filma

- *Maus* – Art Spiegelman
- *Bratje Karamazovi* – Fjodor Mihajlovič Dostojevski
- *Middlemarch* – George Eliot
- *Lolita* – Vladimir Nabokov
- *Walden: življenje v gozdu* – Henry David Thoreau
- *Puške, bacili in jeklo* – Jared Diamond

podobni filmi

- *Divja* (Wild, 2014)
- *Moj prijatelj Willy* (Free Willy, 1993)
- *Divji otrok* (L'enfant sauvage, 1970)
- *V divjino* (Into the Wild, 2007)
- *Pleše z volkovi* (Dances with Wolves, 1990)
- *Brodolom* (Cast Away, 2000)
- *Princesa Mononoke* (Princess Mononoke, 1997)

